

Erwin Gondzik

Wkład badawczy śląskich pedagogów w teorię pedagogiki pracy

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (22-23), 78-83

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wkład badawczy śląskich pedagogów w teorię pedagogiki pracy

1. **Genezy** badań nad wypracowaniem teoretycznych podstaw **pedagogiki pracy** szukać należy w kręgu badaczy tej dyscypliny pedagogicznej w latach sześćdziesiątych XX wieku. Pionierami w tej materii byli m. in.: Marian Janusz, Józef Pieter i Sławomir Wilk, którzy tworzyli podstawy pod zręby dydaktyki i metodyki wychowania technicznego¹. Na kanwie tych przesłanek, powstał zespół problemowy, zajmujący się **kształceniem zawodowym**, w którym dominowały zagadnienia wychowania w zakładach pracy, postawy uczniów wobec pracy, poznawanie osobowości zawodowej, rozpoznawanie i kształtowanie zdolności technicznych, motywów uczenia się, adaptacji zawodowej i inne². Zespół badaczy, powołany przez Tadeusza W. Nowackiego, a kierowany przez Kazimierza M. Czarnckiego, skupiał w swych szeregach autentycznych badaczy, głównie z WSP w Katowicach.

Powołany przez Profesora T. W. Nowackiego Zakład Kształcenia Zawodowego, funkcjonował jako Oddział Instytutu Badań Pedagogicznych w Warszawie, z siedzibą w Katowicach, pod kierownictwem Kazimierza Czarnckiego. W skład struktury organizacyjnej tworzącej zaplecze badawcze wchodził: pracownicy WSP w Katowicach, IKNiBO, ZDZ, GIG, CliBEH oraz szeroki aktyw oświatowy nauczycieli szkolnictwa zawodowego³.

W prezentowanym materiale ograniczę się do tych badaczy, z którymi miałem bezpośredni kontakt badawczy, głównie w pracach Seminarium, kierowanego przez prof. T. W. Nowackiego. Cytowani przeze mnie uczeni i badacze, tworzyli w minionym okresie teoretyczne przesłanki pod nową subdyscyplinę pedagogiki, jaką jest w obecnym kształcie **pedagogika pracy**⁴.

---

¹ Dydaktyka szkoły wyższej. Z. 1. Księga pamiątkowa sesji naukowej. Gliwice 1961.

² W Zakładzie Kształcenia Zawodowego w Katowicach, swoje wyniki publikowali: K. Czarncki, E. Gondzik, H. Hrapkiewicz, M. Pindera w: *Poznanie uczniów szkolnictwa zawodowego*. Katowice 1975

³ Większość badaczy publikuje swoje wyniki w różnych pracach, m. in. *Pedagogika społeczna u schyłku XX wieku*. Katowice 1992, Red. A. Radziejewicz-Winnicki; M. Pindera: *Spoleczno - pedagogiczne czynniki adaptacji zawodowej pracowników w przemyśle hutniczym*. Katowice 1982.

⁴ Warto przypomnieć o znaczących wynikach, znanych autorów. Z. Ratajczak: *Niezawodność człowieka pracy*. Warszawa 1988; *Pedagogika społeczna u schyłku XX wieku*. Red. A. Radziejewicz-Winnicki. Katowice 1992; E. Syrek: *Teoretyczne standardy zdrowia*. Katowice 1997 i inne.

2. **Badacze** skupieni wokół kierownika Zakładu Kształcenia Zawodowego w Katowicach, w późniejszym okresie pracujący na różnych uczelniach wyższych (Uniwersytet Śląski, Górnośląska WSP), tworzyli znaczącą grupę nauczycieli eksperymentujących⁵.

Znaczący wkład w dzieło tworzącej się subdyscypliny mieli: Zdzisław Madej (Z ewolucji zwierząt), badacze zarządzania oświatowego w szkołach zawodowych, Henryk Gąsior, (autor wychowania pozaszkolnego), Włodzimierz Goriszowski (znawca czytelnictwa i zarządzania oświatowego w systemie edukacji narodowej) oraz badacze, zajmujący się szeroko rozumianą problematyką: dydaktyczną, wychowawczą i zawodową. Na terenie Śląska przeprowadziła swoje badanie Kazimiera Korabiowska-Nowacka (przydatność zawodowa absolwentów szkół zawodowych), Jadwiga Bińczycka (kształcenie karności uczniów), Zygmunt Kalisz (z metodyki promieniotwórczości), Edward Witkowski (kształtowanie samodzielności uczeniu się), Andrzej Mężyk (znajomość pracy i zawodów) i inni⁶.

3. **Osobną** grupę badaczy stanowią osoby bezpośrednio związane z Oddziałem Instytutu Kształcenia Zawodowego w Katowicach. Niezwykła osobowość kierownika tegoż Oddziału, K. Czarnieckiego, ciągle zaangażowanego w proces badawczy, umiającego pozyskiwać nowych entuzjastów tej dyscypliny, zachęcającego swoich pracowników do zgłębiania procesu *dojrzwania naukowego*. Swoją pasją prowokował do badań nad zgłębianiem metodologii badań. Sam przejawia zainteresowanie w różnych dziedzinach naukowych: historii polskiej psychologii naukowej, zawodowego rozwoju człowieka pracy, wiedzy pojęciowej uczniów, metodologii badań zawodoznawczych, a także karierami zawodowymi uczniów zdolnych (wspólnie z zespołem E. Witkowskiego, E. Gondzika i S. Czygiera).

W swoim dorobku naukowym posiada kilkanaście pozycji zwartych⁷, głównie z rozwoju zawodowego człowieka, metodologii badań zawodoznawczych i psychologii kształcenia zawodowego.

Wychowawczymi aspektami kształcenia zawodowego wśród uczniów różnych typów szkół zajmowali się badacze wywodzący się ze środowiska naukowego, skupionego w Seminarium Ogólnopolskim. Cenne prace w tej materii pojawiają się na rynku wydawniczym, głównie w oficynie Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych, monografiach „Prac Naukowych” Uniwersytetu Śląskiego oraz „Studiach Pedagogicznych”⁸.

⁵ K. Czarniecki: *Rozwój zawodowy człowieka*. Warszawa 1985; E. Witkowski: *Kształtowanie się samodzielności w uczeniu się młodzieży zasadniczych szkół ogrodniczych*. Warszawa 1977; W. Goriszowski: *Funkcje nadzoru pedagogicznego w systemie edukacji narodowej*. Katowice 1982, Wyd. „Prace Naukowe” nr 422.

⁶ Pedagogika pracy, w tomie XLIII, znajdujemy odbicie twórczości badaczy z kształcenia przedzawodowego (A. Mężyk: *Znajomość pracy i zawodów przez młodzież*), M. Kołakowskiej, E. Gondzika, H. Hrapkiewicz, E. Dąbrowskiej - *główne z zagadnień wychowawczych doskonalenia zawodowego*.

⁷ Pełny zestaw osiągnięć naukowych tegoż Autora znajduje się w pracy zatytułowanej - *Psychologia zawodowego rozwoju człowieka*. Kraków 1998.

⁸ Mam tutaj na uwadze doniesienia z badań, publikowane w czasopismach pedagogicznych. m. in. Cytowane „Studia Pedagogiczne”, jak i „Prace Naukowe” Uniwersytetu Śląskiego i WSP w Katowicach.

Są to dziedziny z zakresu: kształtowania samodzielności u uczniów szkół ogrodniczych, wychowania przez pracę, kształtowania zdolności technicznych, pracy nauczycieli z uczniami zdolnymi i inne. Teoretyczny dorobek upowszechniany był na konferencjach i sympozjach naukowych⁹.

4. Badacze skupieni poza Oddziałem Zakładu Kształcenia Zawodowego, a zajmujący się bezpośrednio tematyką pedagogiki pracy, skupieni są wokół Andrzeja Radziejwicz-Winnickiego i Zofii Ratajczak¹⁰. Prof. zw. dr hab. A. Radziejwicz-Winnicki, członek wielu towarzystw naukowych, wpisuje się do pedagogiki pracy wieloma publikacjami z dziedziny: płynności załóg w zakładach przemysłowych, identyfikacji z zawodem oraz metodami w badaniach naukowych. Pokażne dzieło pod Jego redakcją: *Pedagogika społeczna u schyłku XX wieku, daje odpowiedź na wiele interesujących zagadnień z pogranicza pedagogiki społecznej i pracy*.

Niemalą wpływ na rozwój pedagogiki pracy notujemy w pracach prof. zw. dr hab. Henryka Moroza. W pracy *Zrozumieć swój czas*¹¹ kreśli oryginalną koncepcję struktury własnego dojrzewania naukowego, jawiącego się jako wybitnego badacza pedagogiki pracy. Zawarte w tym dziele propozycje, dotyczące dojrzewania naukowego, są tożsame z propozycjami wybitnych pedagogów pracy. Inspiracje, dotyczące rozwoju zawodowego człowieka, wypływają z Jego drogi życiowej. Wartości wypływające z domu rodzinnego dotyczą mądrości życiowej, zaradności i ciężkiej pracy, która tworzyła Jego niezwykłą osobowość.

Teoretyczny dorobek badaczy, skupionych wokół kierowników katedr Uniwersytetu Śląskiego, przenoszono na grunt pedagogiki gospodarczej.

Wspomnę tylko o ścisłej współpracy niektórych teoretyków i badaczy z Zakładem Doskonalenia Zawodowego w Katowicach¹². Oryginalne przemyślenia, przenoszono bezpośrednio do szkół i ośrodków kształcenia kursowego. Były to kwestie związane z rozwojem zawodowym ludzi dorosłych (K. Czarnecki), wychowaniem w gospodarności uczniów (H. Gąsior), nauczyciele i pedagodzy w strukturze uspołecznionych zakładów pracy (A. Radziejwicz-Winnicki) powołanie mistrza w kształceniu kursowym (E. Gondzik), planowanie pracy a funkcje kierownicze (P. Kowolik), nadzór pedagogiczny w ZDZ (W. Goriszowski), samookreślenie zawodowe w procesie pracy (K. Duraj-Nowakowa) i inne.

Osobną pozycją, poświęconą strategiom edukacyjnym po 1989 roku, jest interesująca monografia, w której zaprezentowano spektrum dyskusji wybitnych naukowców, badaczy środowiska naukowego Uniwersytetu Śląskiego¹³. Pozycja ukazała

⁹ M. in. udział w konferencjach i sympozjach naukowych w Primorsku (Bułgaria), Erfurcie, Katowicach, Białymstoku (Filia UW) i inne.

¹⁰ A. Radziejwicz- Winnicki: *Oblicza zmieniającej się współczesności*. Kraków 2001.

¹¹ H. Moroz: *Zrozumieć swój czas*. Kraków 2001.

¹² Referaty na Konferencję z okazji 60-lecia ZDZ w Katowicach. Katowice 1986.

¹³ *Educational Strategies ...* Red. A. Radziejwicz-Winnicki. Katowice 2001, Prace Naukowe UŚ. w Katowicach, nr 1968.

się pod red. A. Radziewicza-Winnickiego w języku angielskim. Popularyzuje zatem najnowsze wyniki poza granicami naszego kraju.

5. Transfer osiągnięć badawczych śląskiego środowiska naukowego na grunt pedagogiki pracy, ograniczyłem do tych osób, z którymi miałem okazję bezpośredniego udziału w badaniach. Największy wpływ na rozwój nowej dyscypliny naukowej wywarli: Józef Pieter, Marian Janusz, Wanda Bobrowska-Nowak, Sławomir Wilk, Jan Bohucki oraz szeroki aktyw oświatowy w osobach: Władysława Majki, Zdzisława Rabickiego, Tadeusza Pałysa, Jacka Kwiatkowskiego, Janusza Dubiela i innych¹⁴.

Na mapie naukowej śląskich badaczy, zajmujących się różnymi zagadnieniami pedagogiki pracy, wyróżnić możemy: dojrzewanie naukowe poprzez seminaria, konferencje i sympozja naukowe, rozwój zawodowy człowieka pracy, kształtowanie zdolności, zainteresowań i zamiłowań zawodowych, uczestnictwo młodzieży w kulturze, wychowanie przez pracę, kształtowanie samodzielności w uczeniu się, planowanie i nadzór pedagogiczny w szkołach zawodowych i inne.

Przykładem dojrzewania naukowego (głównie metodycznego), może być Seminarium prof. dr. hab. F. Szloska¹⁵.

W zaprezentowanym transferze osiągnięć badawczych na gruncie pedagogiki pracy, ograniczę się do trzech kwestii: sieci pojęciowej, przedmiotu badań i metod tej nowej subdyscypliny pedagogicznej. Ogromny wpływ na rozwój pojęć w pedagogice pracy miało środowisko naukowe IKZ w Warszawie, WSP w Katowicach (J. Pieter, M. Janusz, S. Wilk, K. Czarnecki) oraz aktyw badawczy, skupiony wokół Wydziału PiPs Uniwersytetu Śląskiego i Instytutu Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie Oddział w Katowicach. Lista badaczy jest szeroka, toteż ograniczę się do tych najważniejszych. Prof. Józef Pieter i prof. Marian Janusz - stworzyli przyjazny klimat do badań szeroko rozumianego wychowania politechnicznego. Spośród szerokiego grona wyrosło pokaźne zaplecze naukowe, dbające o wysoką jakość kształcenia kadr dla potrzeb tego regionu.

Książka Czesława Struzika (7 wydań o nakładzie 250 tyś. egz.) - pod tytułem *Pracownia techniczna* - wyrosła z teorii i praktyki dla potrzeb wykładowców i studentów politechniki i wyższych szkół pedagogicznych na kierunku *wychowanie techniczne*. Wielu autorów wywodzących się z naszego regionu (E. Witkowski, S. Wilk, J. Ruskowski, S. Wyra, A. Mężyk, J. Dutka i inni) - jak wymienia Stanisław Tokarczyk w swoich rocznych sprawozdaniach Instytutu Kształcenia Nauczycieli w Katowicach - zaznaczyli swój ślad z pedagogiki pracy w różnych czasopismach naukowych o zasięgu krajowym i zagranicznym. O każdym z nich można napisać osobną monografię. Ich twórczy wkład w rozwój sieci pojęciowej,

¹⁴ Materiały z Konferencji, w służbie oświaty zawodowej na 75-lecie. Katowice 2001.

¹⁵ Badanie - Dojrzewanie - Rozwój, pod red. K. Czarneckiego i F. Szloska. Radom - Piotrków Trybunalski 2002. Biblioteka Ped. Pracy.

można znaleźć w „Studiach Pedagogicznych”, „Roczniku Pedagogicznym” czy w „Słowniku Pedagogiki Pracy”.

Przedmiot badań badaczy śląskich nie ograniczał się tylko do metodyki kształcenia zawodowego. Choć przyznać trzeba, iż ta tematyka zdominowała postawy badawcze w okresie tworzenia się tej dyscypliny.

Pojawiają się oryginalne koncepcje i rozwiązania w zakresie: wychowania przez pracę, nadzoru pedagogicznego w szkołach i oświacie dorosłych, kształtowania samodzielności, rozwijania talentów, ochrony środowiska, rozwoju zawodowego, identyfikacji z zawodem, stosowania nowoczesnych środków dydaktycznych, osiągnięć uczniów, kształcenia szerokoprofilowego i inne.

Metodologii badań poświęcono najwięcej uwagi, jeśli prześledzimy rozwój naukowy reprezentantów tej dyscypliny na Śląsku. Mistrzem w tej dziedzinie pozostaje prof. J. Pieter, który w *Krytyce dzieł twórczych* (1948), zmierzył się z potrzebą krytyki racjonalnej.

Owoce tej próby poszukiwań powstała monografia zatytułowana *Ogólna metodologia pracy naukowej* (1967). Uczniowie prof. J. Pietera podejmują poszukiwania w tej materii, wzbogacając warsztat badań naukowych o *procedury badawcze* z dziedziny poznawania uzdolnień czy rozwoju zawodowego. Dowodem jest praca K. Czarneckiego - *Naukowy rozwój człowieka* (Kraków 2001).

6. Konkluzja poznawcza, tak swoiście rozumianej roboty naukowej badaczy śląskich w dziedzinie pedagogiki pracy, napawa optymizmem. Oceny jakościowej może pokusić się jednak szerszy zespół, kierowany przez uznane autorytety z innych ośrodków naukowych. W naszej ocenie, a więc w gronie najbliższych współpracowników, z którymi rozwiązywałem różne problemy badawcze, największy wpływ na rozwój pedagogiki pracy mieli: wybitni uczeni (J. Pieter, H. Moroz, W. Bobrowska-Nowak) oraz kolejne pokolenie, skupione wokół K. Czarneckiego, H. Gąsiora i A. Radziejewicza-Winnickiego. Nie mały wpływ na rozwój pedagogiki pracy mieli również szeregowi badacze i popularyzatorzy tej dyscypliny. Ich cząstkowe wyniki rozsiane są w różnych monografiach, czasopismach naukowych i pracach uczelnianych. Osiągnięcia ilościowe, w większości przekładały się na osobisty rozwój naukowy w karierze wertykalnej w postaci zdobywania tytułów, stopni naukowych oraz osiągnięć zawodowych w karierze horyzontalnej.

Z katowickiego Oddziału, funkcjonującego na przestrzeni 1969-1989 - stopnie doktora habilitowanego uzyskało pięć osób, w tym jeden - profesora nadzwyczajnego i trzech - profesora uczelnianego.

Wielu z nich wyróżnia się nadal aktywnością: naukową, organizacyjną i popularyzatorską. Ciągłe penetrowany jest problem pracy, godnego życia i kłopotów związanych z przystosowaniem się do nowych warunków pracy w gospodarce wolnorynkowej.

Summary

The Subject matter, contained in the presented article, talks about important studies of Silesian educators.

These studies refer to pedagogics of work. These educators are research workers and they were chosen by me. They worked with prof. Tadeusz W. Nowacki, who is the author of the new branch of pedagogics - pedagogics of work .

A group of theoreticians is exposed in the article / J. Pieter, W. Janusz, K. Czarnecki /and practicians/ A. Mężyk, E. Witkowski, W. Majka, J. Dubiel and others. Laboured conceptions refer to: scientific maturation according to pedagogics of work, man's professional developmen, forming abilities, self - dependece, environmental protection, identification with profession and school achievement .